

ARTYKUŁY RECENZYJNE I POLEMIKI

Danuta Bogdan, Jerzy Przeracki

O PRZYDATNOŚCI KSIĄG METRYKALNYCH DLA AUTORÓW SŁOWNIKÓW BIOGRAFICZNYCH (NA MARGINESIE KSIĄŻKI TADEUSZA ORACKIEGO)¹

Założona w 1364 roku Akademia Krakowska była drugim (po powołanym w 1348 roku Uniwersytecie Karola w Pradze) uniwersytetem w Europie Środkowej (następnymi były uniwersytety w Wiedniu – 1365, w Lipsku – 1409, w Rostoku – 1419 i w Greifswaldzie – 1456 roku)², a jednym z dwudziestu siedmiu w całej średniowiecznej Europie. Kolejna pozycja w bogatym dorobku Tadeusza Orackiego z zakresu biografistyki dawnych Prus, czyli szeroko pojętego obszaru współczesnych ziem Warmii i Mazur, prezentuje właśnie sylwetki studentów i profesorów Uniwersytetu Krakowskiego do 1780 roku, a jednocześnie ukazuje wpływ tej najstarszej polskiej uczelni na rozwój kulturalny i społeczny Prus i Warmii.

Do początku XV wieku młodzież pruska i warmińska wyjeżdżała na studia przede wszystkim do Pragi, by później kontynuować naukę w Padwie, Bolonii i Rzymie (był to tzw. szlak południowy)³. Z czasem największą popularność zyskał Uniwersytet Lipski, natomiast Uniwersytet Krakowski stał się dla studentów z Prus i Warmii etapem na drodze do uczelni włoskich lub francuskich (Paryż, Orlean, Montpellier). Znany był też tzw. szlak północny wiodący wzdłuż Bałtyku: Greifswald i Rostock, skąd przez Kolonię udawano się do Francji. W 1506 roku zaczął działać uniwersytet we Frankfurcie nad Odrą⁴. Od XVI wieku młodzi ludzie z Prus i Warmii wybierali studia uniwersyteckie przede wszystkim w Lipsku i Pra-

¹ T. Oracki, *Studenci i profesorowie z Prus Krzyżackich, Książęcych i Warmii na Uniwersytecie Krakowskim od XIV do XVIII wieku. (Diecezje: pomezkańska, sambijska i warmińska)*, Scientia et Veritas, Gdańsk 2018, s. 294, 4 nlb [brak ISBN].

² M. Pawlak, *Wyjazdy młodzieży warmińskiej na studia uniwersyteckie w XVI-XVIII w.*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie [dalej: KMW] 1993, nr 3, s. 403.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, s. 404.

dze oraz w Bolonii i Padwie, a niekiedy w Ołomuńcu i Lejdzie; niektórzy udawali się do otwartej w 1579 roku Akademii Wileńskiej⁵.

Podstawowym źródłem do opracowania biogramów była metryka Uniwersytetu Krakowskiego. Na jej podstawie autor ustalił, że w latach 1373–1780 w Krakowie immatrykułowało się 640 osób pochodzących z biskupstw pomezkańskiego, sambijskiego i warmińskiego. Metryka z lat 1643–1719 nie zachowała się, co powoduje poważne utrudnienia badawcze.

Z XIV wieku autor zamieścił personalia jednego studenta, z XV wieku 299, z XVI wieku 211, z XVII wieku 63 i z XVIII wieku 66 studentów. Zestawienie to wyraźnie wskazuje na stopniową utratę rangi Uniwersytetu Krakowskiego i jego atrakcyjności dla młodzieży z Prus i Warmii od drugiej połowy XVI stulecia. Autor podaje, że najwięcej studentów wywodziło się z: Królewca (114), Elbląga (71), Malborka (60), Lidzbarka Warmińskiego (25), Braniewa (22), Reszla (17), Dobrego Miasta (15), Ornety (13), Olsztyna (11), Nidzicy (11), Jezioran (9) i Kętrzyna (8). Frydląd, Nowy Targ, Działdowo i Barczewo miały po siedmiu przedstawicieli, Cynty, Fiszewo, Kwidzyn, Łasin, Sępólno i Olsztynek po pięciu, Miłomłyn i Świętomiejsce po czterech, a Morąg i Susz po trzech. Pozostali studenci pochodzili z mniejszych miasteczek i wiosek.

We wstępie autor przybliży wartość informacji zawartych w metrykach różnych uczelni europejskich, aby następnie na kilku przykładach biogramów z wiodącej w tej problematyce edycji – „Polskiego Słownika Biograficznego” – ukazać możliwości znaczącego uzupełnienia prezentowanych tam życiorysów kilku znanych postaci historycznych autorstwa cenionych naukowców.

Pracę zamykają: wykaz skrótów wykorzystanych wydawnictw oraz wykaz skrótów wyrazowych, a także indeksy osób i miejscowości, z których pochodzili studenci, i streszczenie w języku polskim (należało przełożyć je na język niemiecki).

Jak stwierdził we wstępie Tadeusz Oracki: „Autor ma świadomość, że przedstawiona praca jest daleka od doskonałości, ale jednocześnie nadzieję, że mimo wszystko przyczyni się do wzbogacenia opracowań o Uniwersytecie Krakowskim i poszerzenia wiedzy o Prusach Krzyżackich, Książęcych i Warmii”.

*

Już przy pobieżnym przeglądaniu tej edycji zwracają uwagę brak konsekwencji i błędy w przekładzie na język polski imion studentów i ich ojców, które w metryce uniwersyteckiej zapisano w języku łacińskim.

Dotyczy to przede wszystkim imion Matthaeus/Mattheus/Matheus (Gen. Matthaehi/Matthei/Mathei) – Mateusz oraz Matthias/Mathias (Gen. Matthie/

⁵ Ibidem.

Mathie) – Maciej. Kilkunastokrotnie autor podał właściwe tłumaczenie tych imion: Mateusz – nr 80, 282, 293, 306, 307, 356, 376, 452, 459, 470, 494, 508, 542 i 619 oraz Maciej – nr 73, 149, 188, 215, 243, 316, 385, 399–401, 414 i 508.

Jednakże raz autor niewłaściwie przełożył imię Mateusz na Maciej: nr 561 „Wawrzyniec s. Macieja Ludovici z diec. warm. (Laurentius Matthaei Ludovici d. Warm.)”. Natomiast imię Maciej wielokrotnie tłumaczy błędnie na Mateusz: nr 22 „Mikołaj s. Mateusza z Malborka (Nicolaus Matthie de Marienburg)”, nr 23 „Mateusz Pistoris z Malborka (Mathias Pistoris de Marienburg)”, nr 107 „Mateusz Mergembork z Malborka (Mathias Mergembork de Castro Beate Virginis)”, nr 163 „Dionizy s. Mateusza z Jezioran (Dionisius Mathie de Zebork)”, nr 180 „Michał s. Mateusza z Królewca (Michael Mathie de Monte Regio)”, nr 204 „Jerzy s. Mateusza z Królewca w diec. sambijskiej (Georgius Mathie de Koenigsberg Sambiensis dioc.)”, nr 229 „Mateusz s. Jerzego z Elbląga (Mathias Georgii de Elbynk)”, nr 245 „Jodok s. Mateusza z Królewca w Prusach (Jodocus Mathie de Monte Regali de Prussia)”, nr 290 „Jerzy s. Mateusza z Królewca (Georgius Mathie de Monte Regio)”, nr 308 „Andrzej s. Mateusza z Królewca (Andreas Mathie de Monte Regio)”, nr 338 „Szymon s. Mateusza z Elbląga (Simon Mathie de Helbynk)”, nr 374 „Wawrzyniec s. Mateusza z Wiślin (Laurencius Mathie de Weyxelbergzy)”, nr 413 „Jerzy s. Mateusza z Elbląga w diec. warm. (Georgius Mathie de Helbing d. Varm.)”, nr 426 „Andrzej s. Mateusza z Malborka w diec. pomezkańskiej (Andreas Mathie de Mariemborg d. Pomezaniensis)”, nr 440 „Piotr s. Mateusza z Bartoszc w diec. warm. (Petrus Mathie de Parstenstayn d. Varm)”.

W książce dwukrotnie pojawia się imię Hartman⁶ w formach „Arthmanus” (zapiska nr 135) i „Artemanus” (zapiska nr 462). Autor tłumaczy je raz jako „Artman”, a drugi raz jako „Artemiusz”. Pierwsza wersja jest właściwa, ale drugiej nie można zaakceptować.

Autor niekonsekwentnie tłumaczy/podaje imię Aegidius/Egidius – Idzi: niekiedy jako Egidius/Egidiusz, a innym razem Idzi: nr 164 „Egidius s. Mikołaja z Królewca (Egidius Nicolai de Monte Regio)”, nr 386 „Michał s. Egidiusza z Królewca (Michael Egidii de Monte Regio)”, nr 615 „Józef s. Idziego Korzeniewskiego z Warmii (Josephus Aegidii Korzeniewski Warmiensis)”.

Błędy pojawiają się w przekładzie dopełniacza imienia Lucas (Gen. Lucae, Luce) – Łukasz: nr 259 „Mikołaj s. Lucjana z Dobrego Miasta w diec. warmińskiej (Nicolaus Luce de Guthstad dioc. Warmiensis)”, nr 556 „Bartomiej s. Lucjusza Szulca rajcy braniewskiego w diec. warm. (Bartholomaeus Lucae Szulc consulis Bron-

⁶ Zob. H. Fros SJ, F. Sowa, *Księga imion i świętych*, t. 3: H–L, Kraków 1998, s. 10: „Hartman, imię pochodzenia germańskiego, złożone z członów: *hart-//hard-* ‘mocny, silny, odważny, zuchwały’ i *-mann* ‘człowiek, mężczyzna’. W Polsce występuje jako nazwisko. Odpowiedniki obcojęzyczne: łac. Hartmanus, Hartmannus, Artmannus, franc. Harmand, Armand, niem. Hartmann, Hasse”.

zbergensis d. Warm.)”; Bartłomiej to syn Lucasa/Lukasza Schultza, rajcy Starego Miasta Braniewa w latach 1617–1657, a od 1631 roku burmistrza.

Niewłaściwe jest także tłumaczenie podane w zapisce nr 76: „Paweł s. Zefiry-na z Elbląga (Paulus Zefridi de Elbing)”, ponieważ chodzi tu o Zygryda (Sefridus/Zefridus), a nie o Zefiry-na/Seweryna (Sefirinus/Zefirinus).

Łacińską formę imienia Caspar/Casparus/Casper/Gaspar autor tłumaczy niekonsekwentnie, nie wiadomo czym się kierując, niekiedy jako Kacper (zapiski nr 27, 31, 183, 201, 271, 310, 325, 453, 455, 589 i 604, a w innych przypadkach jako Kasper (zapiski nr 52, 53, 61, 100, 129, 162, 222, 373, 505, 515, 629 i 635).

W zapisce nr 544 autor niepotrzebnie umieścił w tłumaczeniu znak zapytania po imieniu ojca studenta oraz łaciński skrót dotyczący diecezji jego pochodzenia: „Bernard s. Henniga [?] Weinerja z Królewca dioc. warm.”. Imię Hennig/Henning jest i dzisiaj dość popularne w Skandynawii, a szczególnie w Danii.

Przytaczając zapiski z metryki krakowskiej, autor nie uniknął licznych błędów zarówno w cytowaniu, jak i w przekładach wpisów studenckich.

W zapisce nr 6 występuje „Michał s. Rorta z Otlowa (Michael filius Rort de Ottel)”. Autor – podając wśród literatury do tej postaci m.in. ostatnie wznowienie znanego dzieła Wojciecha Kętrzyńskiego⁷ – nie wspomina o tym, że mamy tam inny zapis imienia ojca studenta: „Michael, filius Kort de Ottel – Michał, syn Korta (Boruty?) z Otlowa”.

Zapiska nr 11 przedstawia się w książce następująco: „Grzegorz s. Bartłomieja z Malborka (Gregorius Batholomei de Margenburg)”; to błąd autora, który w podanym tu imieniu ojca opuścił „r”⁸.

Zapiska nr 81 „Maternus Sanderi (Sanderus) z Ornety (Maternus Sanderii de Wormedit)” powinna otrzymać tłumaczenie: Maternus s. Aleksandra z Ornety. Popularne na Warmii i w państwie zakonu krzyżackiego w ogóle imię Sander/Czander/Sanderus to skrót/ściągnięcie imienia Alexander/Aleksander (w XV wieku to imię nosili np. dwaj rajcy Starego Miasta Braniewa z rodziny von Loyden, ojciec i syn).

Oryginał zapiski nr 99 podany przez autora: „Nicolaus de Langa” w rzeczywistości ma brzmienie: „Nicolaus Lange de Braunspergk”, chociaż autor przetłumażył poprawnie ten zapis: „Mikołaj Lange z Braniewa”.

Oryginalne brzmienie zapiski nr 136 to: Johannes Anthonii de Castro Marie (a nie, jak podał autor: „Maria”).

⁷ W. Kętrzyński, *O ludności polskiej w Pruszech niegdyś krzyżackich*, wstęp G. Białuński, indeks J. Sikorski i B. Barczewska. T. 1–2, Olsztyn 2009, s. 474.

⁸ Zob. M. Perlbach, *Prussia scholastica. Die Ost- und Westpreussen auf den mittelalterlichen Universitäten*, Leipzig 1895, s. 44 i 169.

W oryginale zapiski nr 216 występuje: Nicolaus Andree de Hokensten [...] (a nie „Nicolai Andre”).

W zapisce nr 225 został odnotowany Johannes Benedicti de Elbinck (autor podaje: „de E(l)bing”).

W zapisce nr 289 podano: Johannis (autor zapisał: „Jo(han)nis”).

W zapisce nr 349 występuje: Joannes Joannis de Monte Regio (a nie: „Joannes Joanni [...]”).

W tekście oryginalnym zapiski nr 350 podano: Johannes Petri de Marienburgk (a nie: „Joannes Petri de Merienburgk”).

W oryginale zapiski nr 355 widnieje: Martinus Gregorii de Elbynk (a nie: „Martini [...]”).

W zapisce nr 392 jest: Bartolomeus Dionisii de Monte Regio (a nie: „Dionissi”).

W zapisce nr 398 w tekście oryginalnym autor opuścił imię ojca studenta: Simonis.

W zapisce nr 434 autor przeoczył w tłumaczeniu określenie: „d. Varm.” (powinno być: Jan s. Piotra z Ornety w diec. warm.).

W zapisce nr 560 w tekście oryginalnym autor opuścił nazwisko studenta: Meyer.

W zapisce nr 575 w tekście oryginalnym autor pominął nazwisko studenta: Möller, a tytuł honorowy „Spectabilis” podał małą literą.

W oryginale zapiski nr 588 autor opuścił imię Balthasar. Poza tym oryginalne zakończenie tej zapiski i kolejnej nr 589 brzmi: ex Duc[atu] Warmiensi (a nie: „ex Ducatus Warmiensi”) i należałoby je przetłumaczyć: z księstwa warmińskiego (a nie: „z Warmii”).

W zapisce nr 595 „Michael Raphael Schultz Martini quoque Schultz [...]” autor nie przetłumaczył słowa: quoque (także Schultz).

Istotne wątpliwości pojawiają się w odniesieniu do zapiski nr 4 z 1402 roku: „Jan s. Henryka z Malborka i Torunia (Johannes Henrici Merzeburg de Thorym)”, ponieważ „Merzeburg” to nazwisko studenta (temu słowu daleko do „Marienburg” – Malbork), który nie mógł podać, że pochodził „z Malborka i Torunia”. Max Perlbach (na którego pracę powołuje się autor, przywołując jednak tylko s. 44, gdzie został przytoczony tekst wpisu do metryki) w indeksach do swojej edycji trzykrotnie potwierdza swój brak wątpliwości co do tego, że osoba ta nie miała nic wspólnego z Malborkiem⁹. A jeśli tak, to dla tego studenta, pochodzącego z Torunia w diecezji

⁹ Ibidem, s. 160, A. Nach Orten: II. Diöcese Kulm, Thorn – Merzeburg, Johannes Henrici 1402 Krakau; s. 236, B. Nach Vornamen: Johannes – Henrici Merzeburg Thorn 1402 Krakau; s. 275, Verzeichniss der Familiennamen: Merzeburg, Merzeburg Thorn. Mylą się więc M. Pawlak i W. Długokęcki, *Studia uniwersyteckie malborszczyków do 1773 roku*, Bydgoszcz 2004, s. 42 i 101, zaliczając go do malborszczyków, którzy odbyli studia uniwersyteckie.

chełmińskiej nie ma miejsca w omawianej tu publikacji. Dobitnym potwierdzeniem bezsprzecznej słuszności powyższego stwierdzenia jest znajdujący się na tejże s. 44 dzieła M. Perlbacha zapis immatrykulacyjny z Krakowa z 1403 roku, dotyczący zapewne krewnego (być może brata lub kuzyna) ww. Johannes: Henricus Merzburk de Thorun d[edit] 3 gr¹⁰. Tego wpisu do metryki uniwersyteckiej autor słusznie nie uwzględnił w swojej książce.

W omawianej pracy nie powinni być umieszczeni również Jan Reinhold Heidenstein z diecezji wrocławskiej (zapiska nr 524) oraz zapewne Paweł i Łukasz Szarszewscy (zapiski nr 532 i 533), pochodzący prawdopodobnie z diecezji chełmińskiej.

Dlaczego jednak autor nie uwzględnił studenta immatrykulowanego w 1541 roku, a był nim: „Mathias Gregorii de Derskowie d. Varmiensis (Maciej s. Grzegorza z Derskowie w diec. warmińskiej)”¹¹ oraz innego immatrykulowanego w 1767 roku, którego dane zapisano w metryce uniwersyteckiej: „Franciscus Matthaei Nowacki Olsztynensis (Franciszek s. Mateusza Nowackiego, olsztynianina)”¹²?

W zapisie nr 33 został wymieniony „Wawrzyniec s. Michała Monsterberga z Wrocławia (Laurentius Michaelis de Monstirberg de Wratislavia). Był synem Monsterberga (Monsterbergera). Pochodził z Warmii. Był ks[iędzem] we Wrocławiu i stąd udał się na studia do Krakowa (immatr. 1434)”. Skoro autor twierdzi, że student pochodził z Warmii, to zapewne „de Monstirberg” oznacza miejscowość, którą był najpewniej Cerkiewnik (Münsterberg) k. Dobrego Miasta na Warmii (por. przekład zapiski nr 126 „Jerzy s. Jana z Długołęki k. Lidzbarka Warm. (Georgius Johannis Langwiese de Heylsberg)”.

W zapisie nr 529 występuje „Georgius Romani [...]”, co autor tłumaczy: „Jerzy Roman [...]”, ale po imieniu studenta mamy imię ojca, a nie nazwisko, więc to: Jerzy, s. Romana.

Przykry błąd znajdujemy w zapisie nr 588 (w powiązaniu z zapiską nr 589). W pierwszej autor pisze: „Szlachetny Pan Balthasar Geritz z Warmii [...] s. Jana i Anny Niemców (w metryce zaznaczono «fratres germani»)”, a w drugiej: „Szlachetny Pan Kacper z Warmii [...] brat Baltazara (zob. nr 588)”, nie podając nazwiska Kacpra. Adnotacja „fratres germani” (zrodzeni z jednego ojca, stosowana w genealogii w opozycji do „fratres uterini” – zrodzeni z jednej matki) nie dotyczy przecież rodziców, ale studentów jako braci przyrodnich (tej samej krwi) i nie ma nic wspólnego z narodowością kogokolwiek. Dla porównania w zapisie nr 533 (po-

¹⁰ M. Perlbach, op. cit, s. 44, 160, A. Nach Orten: II. Diöcese Kulm, Merzburk, Henricus 1403 Krakau; s. 234. B. Nach Vornamen: Henricus – Merzburk Thorn 1403 Krakau; s. 275, Verzeichniss der Familiennamen: Merzburg, Merzeburg Thorn.

¹¹ Por. *Die Studenten aus Ost- und Westpreussen an ausserpreussischen Universitäten vor 1815*. Anhand der gedruckten Matrikeln bearb. und hrsg. von H. Kenkel, Hamburg 1981 (dalej: H. Kenkel), s. 398.

¹² Ibidem, s. 410.

wiązanej z nr 532 – bracia Łukasz i Paweł Szarszewscy) autor w ogóle nie tłumaczy na język polski określenia „fratres germani”.

*

W zapisie nr 40 występuje „Jan Plastwich (Plastwig) z Lidzbarka Warm. [...]. Ur. się w Reszlu lub Lidzbarku Warm.”. W 1988 roku T. Oracki napisał: „Ur. ok. 1400 na Warmii, zm. po VII 1464 we Fromborku. Pochodził z rodziny mieszczańskiej z Reszla lub Lidzbarka Warm., a nie z Braniewa”¹³. To twierdzenie dotyczące pochodzenia Plastwicha było zapewne reakcją na biogramy kronikarza warmińskiego w „Altpreussische Biographie” autorstwa Franza Buchholza („Plastwich, Johannes * Braunsberg, + um 1465. P[lastwich] entstammte einer Braunsberger Ratsfamilie, wurde Dr. des kanonischen Rechts [...]”¹⁴) i w „Polskim Słowniku Biograficznym” autorstwa Zenona Huberta Nowaka („Pochodził z rodziny patrycjuszowskiej w Braniewie, która przybyła tu z pobliskiej wsi Pierzchały”¹⁵); nazwa niem. Pettelkau; wieś w komornictwie braniewskim (jednak nie o nią tu chodzi). Naszym zdaniem, hipotezy przedwojennego historyka warmińskiego, świętego znawcy dziejów Braniewa i Ornety, nie należy lekceważyć, a tym bardziej odrzucać bez należytej argumentacji. Z kolei znaczenie stwierdzenia znanego i cenionego toruńskiego mediewisty (1934–1999) można by próbować umniejszyć, wskazując jego kolejną opinią o Plastwichu: „Tytułował się doktorem dekretów, choć o jego studiach nic nie wiadomo”. Natomiast T. Oracki wie z pracy Horsta Kenkla, że Plastwich studiował w Lipsku (tu wpisał się do metryki uniwersyteckiej jako przybyły „de Reyszel”) i w Krakowie (a tu podał, że przyjechał „de Heilsbigi”)¹⁶, stąd zdecydowane odrzucenie Braniewa jako miasta jego pochodzenia. Czy jednak jest to na pewno słuszne?

Chyba nie ma wątpliwości co do tego, że Jan Plastwich wiedział, gdzie się urodził. Nie mógł więc podać w 1433 roku jako miejsca swojego urodzenia Reszla, by w 1437 roku zmienić je na Lidzbark Warmiński. Należy przypuszczać, że w obu miastach swoich studiów wyższych przedstawił do metryk uniwersyteckich nazwy ośrodków warmińskich, z których właśnie przybył na studia, stąd ta dwoistość informacyjna. Zapewne początkowo uczył się w Reszlu, a jako kleryk i absolwent Uniwersytetu Lipskiego trafił najpewniej na dwór biskupi w Lidzbarku. Nazwisko

¹³ T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*. T. II: L–Ż, Olsztyn 1988, s. 81. Podobnie pisze T. Borawska, *Plastwich (Plastwig) Jan*, w: *Słownik biograficzny kapituły warmińskiej*, red. ks. J. Guzowski, Olsztyn 1996, s. 189: „Pochodził z Reszla lub Lidzbarka Warmińskiego. Studiował w Lipsku (1433–1434) bądź w Krakowie (1437)”.

¹⁴ [E.] Buchholz, *Plastwich, Johannes * Braunsberg + um 1465*, w: *Altpreussische Biographie*, Bd. II, Lieferung 7: *Ventzki-von Zychlinski*, hrsg. von K. Forstreuter und F. Gause, Marburg/Lahn 1967, s. 503.

¹⁵ Z.H. Nowak, *Plastwich (Plastwig, Plastewick) Jan (zm. 1464)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1981, s. 642.

¹⁶ H. Kenkel, s. 162 i 374.

„Plastwich” jest identyczne z nazwą wsi Płoskinia (niem. Plastwich) w komornictwie melzackim (pieniężnym)¹⁷. Wieś ta mogła być „gniazdem rodowym” rodziny kronikarza, która przeniosła się stamtąd (a nie z Pierzchał) do Braniewa. Na poparcie hipotezy F. Buchholza i Z. H. Nowaka o pochodzeniu Plastwicha z Braniewa przytoczmy informację podaną już półtora wieku temu przez wydawców kroniki Jana Plastwicha¹⁸, a nieco tylko uszczegółowioną przez nas: mianowicie w Starym Mieście Braniewie członkiem tamtejszej Rady miejskiej w latach 1384–1406 był Johannes Plastwich (Plastewig, Plastwik), prawdopodobnie dziadek kronikarza Jana¹⁹.

W zapiskach nr 399, 400, 402, 403, 406 i 407 z 1512 roku występują studenci pochodzący „de Novo Foro d. Pomesaniensis”, co autor tłumaczy: „z Nowego Targu w diec. pomezaniańskiej” (według niego to wieś koło Sztumu). Autora nie zastanowiło, że w jednym roku na studia do Krakowa miałyby się udać aż sześciu mieszkańców małej wioski. Jednakże faktycznie byli to młodzieńcy z Nowego Miasta Lubawskiego (Novum Forum, Neumark); na marginesie niemiecka nazwa wspomnianej wsi Nowy Targ to także Neumark. W tej kwestii nie miał jednak wątpliwości M. Perlbach, w indeksie miejscowości do swojego dzieła na s. 169 (przecież to na nią powołuje się T. Oracki) umieszczając tych sześciu studentów wśród pochodzących z diecezji chełmińskiej (choć gwoździł w jej granicach Nowe Miasto Lubawskie znalazło się dopiero w 1524 r.) pod właściwym hasłem: „Neumark”.

W zapisce nr 493 został wymieniony „Samson s. Jakuba Kluczborskiego ze wsi Kucbory w diec. warmińskiej [...]”. Pochodził ze wsi Kucbory (Kutzboren) w pow. olsztyńskim²⁰. Nazwisko to ma w oryginale brzmienie „Kuczborsky” (a więc nie „Kluczborskiego”), a poza tym Kutzborn (nie Kutzboren) to nie „Kucbory”, lecz Studzianek w komornictwie wartemborskim (barczewskim), majątek związany z kilkoma rodami warmińskimi, m.in. Z Langami i Kalnassymi²⁰.

¹⁷ *Johannis Plastwici, Decani Warmiensis, Chronicon de vitis episcoporum Warmiensium*, w: *Scriptores rerum Warmiensium oder Quellenschriften zur Geschichte Ermlands* (dalej: SRW), Bd. I, hrsg. von C.P.Woelky und J.M. Saage, Braunsberg 1866, s. 11 (wstęp wydawców do edycji kroniki). Wydawcy podkreślili bliskość Płoskini od Braniewa (dwie mile na południe od miasta); wieś została założona przez kapitułę katedralną na pruskim polu osadniczym zwanym Scolythe lub Plastwyten, a w 1305 r. otrzymała przywilej lokacyjny. Z braniewskiej księgi przyjęć do prawa miejskiego wydawcy przytaczają w przyp. 2 liczne przykłady osób o nazwisku Plastewik/Plastewig/Plaswic, które zostały obywatelami Braniewa w latach 1360–1424. M.in. 25 II 1369 r. do obywatelstwa miejskiego przyjęto zapewne dziadka kronikarza Johanna Plastewiga (ponadto z lat 1400, 1405 i 1410 mamy zapiski dotyczące obywatelstwa innego Hannusa/Joanessa Plastewick/Plastewika, który stosowną opłatą za „ius civitatis” najwyraźniej wnosił w ratach; był to zapewne ojciec kronikarza).

¹⁸ *Ibidem*, s. 11, przyp. 4: wydawcy piszą, że Johannes Plastwich był rajcą Starego Miasta Braniewa w latach 1389–1406.

¹⁹ Zob. D. Bogdan, J. Przeracki, *Urzednicy Starego i Nowego Miasta Braniewa do 1772 roku*, Olsztyn 2018, ss. 10–26. Po raz pierwszy jako rajca Johannes Plastewik został wymieniony w wystawionym 11 XI 1384 r. statucie cechowym braniewskich rzeźników, w którym podano pełny skład Rady: *Codex diplomaticus Warmiensis*, Bd. 3, hrsg. von C.P. Woelky, Braunsberg und Leipzig 1874, Nr 176, s. 140.

²⁰ Zob. W. Thimm, *Die Ermlandkarte von Endersch (1755)*, *Zeitschrift für die Geschichte und Altertums-kunde Ermlands* (dalej: ZGAE) 1971, Bd. 35, s. 196 [całość: ss. 180–208].

W zapisce nr 495 występuje „Kasper s. Mateusza Gruby [Grube] z Ornety w diec. warmińskiej (Caspar Matthei Gruby Wormditensis dioc. Warmiensis) [...] Zapewne spokrewniony z pochodzącym z Ornety Polakiem, Jerzym Grube (Grubius) [...]”. W tekście oryginału zapiski powinno być „Grubii”, a w przekładzie „Grubiusa [Grube]”. Kasper Grub/Grube/Grubens/Grubius był od 1588 roku orneckim pisarzem miejskim i np. W wykazie czynszów należnych farze orneckiej w 1609 roku jego personalia zapisano w dopełniaczu właściwie: „Caspari Grubii”²¹.

Zapiska nr 506 „Jakub s. Jakuba Hindta z diec. warmińskiej” została albo błędnie zanotowana w metryce uniwersyteckiej, albo też niepoprawnie odczytana przez wydawców metryki. Ewidentnie chodzi tu o Jakuba Flindta jra, syna Jakuba Flindta, rajcy Starego Miasta Braniewa w latach 1574–1594. Mianowicie Jakub Flindt jr, pierworodny syn Jakuba z jego drugiego małżeństwa z Dorotheą z domu Radau (ich ślub odbył się 7 stycznia 1571 roku), został ochrzczony 12 kwietnia 1573 roku²². W 1593 roku, w wieku dwudziestu lat, przybył na studia do Krakowa. Dopiero znając właściwe brzmienie nazwiska tego studenta, możemy stwierdzić, że nie zakończył on swojej edukacji na Krakowie, albowiem w 1594 roku w Wiedniu immatrykulował się jako „Jacobus Flindt, Prutenus”²³.

Początek zapiski nr 511 brzmi: „Fliendt M.– pisarz kancelarii miejskiej w Braniewie. Z pewnością Warmiak (nazwisko często występujące na Warmii w XVI i XVII wieku)”. Chodzi tu Johanna Fliendta, pisarza miejskiego Starego Miasta Braniewa w latach 1600–1627/1628 (zm. przed 7 lutego 1628 roku)²⁴.

W XVI wieku było w Braniewie dwóch rajców staromiejskich o nazwisku Flint/Flindt: ojciec Joachim (rajca w latach 1526–1565) i wymieniony wyżej syn Jacobus, ale wbrew kategorycznemu twierdzeniu autora omawianej książki pisarz staromiejski Johannes Fliendt nie był Warmiakiem, a więc nie był też spokrewniony z wymienionymi rajcami braniewskimi. Pochodził bowiem z Norymbergi, bo kiedy 27 listopada 1602 roku zenił się w Braniewie, w księdze małżeństw miejsce jego pochodzenia określono wyraźnie: „Nurnburgen[is]”²⁵, a 6 czerwca 1622 roku sam podał, skąd przybył na Warmię, podpisując zapiskę informującą o składzie Rady w tymże roku: „Notario «civitatis» pro tempore existente Johanne Fliendt Noribergensi”²⁶.

„Jan s. Bartłomieja Jasky z diec. warm. [...] Prawdopodobnie pochodził ze znanej na Pomorzu i w Prusach rodziny Koene-Jaskich [...]” (zapiska nr 526). Może

²¹ Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (dalej: AAWO), Archiwum Biskupie (dalej: AB), B 35a, k. 29. Wydaje się, że „Casparus Grubius N[otarius] W[ormdittensis]” zm. W 1609 r.

²² AAWO, Archiwa parafialne (dalej: Ap), Braniewo E 76, k. 16 (ślub rodziców Jakuba jra) oraz ibidem, Ap, Braniewo E 58, k. 44v (chrzest przyszłego studenta).

²³ H. Kenkel, s. 283.

²⁴ AAWO, Archiwa miejskie (dalej: Am), Braniewo Magistrat (dalej: Br) 36, k. 186.

²⁵ AAWO, Ap, Braniewo E 76, k. 127.

²⁶ AAWO, Am, Br 36, k. 21.

jednak należałoby szukać znacznie bliżej, a mianowicie w Reszlu, w Dobrym Mieście, w Braniewie lub we Fromborku, gdzie przedstawiciele tej rodziny nie brakuje. Na przykład w latach 1655–1656 w reszelskiej księdze chrztów pojawia się jako chrzestny „Joannes Jeski/Jesky notarius arcensis/notarius arcis Ress[eliensis]” (powyższa immatrykulacja studenta odbyła się w 1626 roku, więc urodził się on zapewne ok. 1606, a w 1655–1656 roku – mając ok. 49–50 lat – mógł dojść do urzędu pisarza zamku reszelskiego)²⁷.

W zapisce nr 528 pojawia się student „z Elbląga w diec. chełmińskiej”, co autor jakoby poprawił: „Elbląg należał do diec. pomez., a nie chełmińskiej”. To niezrozumiałe zaskoczenie w kontekście zapisek nr 111, 208, 217, 237, 238, 240, 252, 411, 413, 419, 447, 454 i 461, w których T. Oracki umieścił przybyszów „z Elbląga w diec. warmińskiej”, a w zapiskach nr 423 i 458 młodzieńców „z Elbląga w diec. lidzbarskiej” (co w pierwszej z nich uściślił: „w diec. warm., a nie lidzbarskiej”). Zgodnie z brzmieniem kilkunastu ww. zapisek Elbląg w latach 1243–1992 należał faktycznie do diecezji warmińskiej.

Występujący w zapisce nr 531 „Albert s. Jana Opechowskiego [Opękowski-go?] z diec. warm.” pochodził, jak wszyscy przedstawiciele rodu Opęchowskich (forma „Opękowski”, choć niekiedy pojawia się, nie jest poprawna) od XVII do XIX wieku ze wsi Zerbuń (niem. Sauerbaum), parafia Biesowo (niem. Gross Bössau), w komornictwie jeziorańskim, a po 1772 roku w powiecie reszelskim (niestety tamtejsze księgi metrykalne zachowały się dopiero od XVIII stulecia).

W zapisce nr 541 został ujęty „Jan Albert s. Jakuba Flinta [Flindta] z diec. warm.”. Autor pisze: „Pochodził prawdopodobnie z Braniewa”, ale chodzi tu o ławnika lidzbarskiego i posiadacza dóbr Budniki (Bundien/Buncken/Bunken/Bunckenhof) k. Lidzbarka Warmińskiego. Jakub Flinth i jego żona Prisca/Priska ochrztili w latach 1602–1618 siedmioro dzieci: czterech synów i trzy córki. Drugim potomkiem tej pary był urodzony 17 grudnia 1604 roku Jakub, ale zmarł w dzieciństwie, natomiast 26 marca 1614 roku urodził się szósty potomek Jakub [Albert], który w 1635 roku zapisał się na Uniwersytet Krakowski²⁸.

W metryce uniwersyteckiej zanotowano: „Mateusz s. Szymona Kampowskiego z diec. warm.” (zapiska nr 542); autor podaje, że pochodził on z Lidzbarka Warmińskiego. Jednak w tamtejszej księdze chrztów pod datą 27 maja 1614 roku zapisano: „[Locus] Woyditten. [Parentes] Simon Kempofsky, Ermut uxor. [Infans]

²⁷ AAWO, Ap, Reszel E 463, k. 5 (2 IV 1655 r.), k. 6 (1 VIII 1655 r.), k. 7 (22 X 1655 r.) i k. 9v (13 VIII i 31 VIII 1656 r.). Gwoli ścisłości trzeba zaznaczyć, że w najstarszej reszelskiej księdze chrztów z lat 1579–1653 nie znajdujemy chrztu Jana Jeski/Jesky, syna Bartłomieja, natomiast najstarsza reszelska księga zmarłych rozpoczyna się dopiero w 1699 roku.

²⁸ AAWO, AB, H 270/VI, s. 54; potwierdzenie źródłowe chrztu przyszłego studenta: ibidem, Ap, Lidzbarck Warmiński E 251, k. 113.

Matthias²⁹ (a więc: Maciej, nie Mateusz, syn Szymona i Ertmuty z Wojdyt k. Lidzbarka Warmińskiego; w 1618 roku przy chrzcie kolejnego syna Szymona nazwisko ojca dziecka widnieje w formie „Kampofsky”).

Jerzy Wichman (zapiska nr 553), zapewne pierwotny syn rajcy Starego Miasta Braniewa (1623–1638) i burmistrza (1629–1638) Szymona Wichmana jra i Katarzyny z domu Schmidt, córki Jerzego (ich ślub odbył się 22 stycznia 1619 roku³⁰), ur. się najprawdopodobniej jesienią 1619 roku (przeszkodą w ustaleniu dokładnej chronologii tego faktu jest wspomniana wyżej luka w braniewskich księgach chrztów za lata 1589–1629) i w 1637 roku w wieku niespełna osiemnastu lat przybył na studia do Krakowa. Później był pisarzem staromiejskim (1652) i rajcą braniewskim (1652–1660); zm. po 17 października 1660 roku³¹. Należy tu dodać, że autor podaje niestety 1612 rok, kiedy to Szymon Wichman sprawował urząd burmistrza braniewskiego, ale w rzeczywistości jest to ostatni rok burmistrzowania Szymona seniora, który pełnił ten urząd w latach 1601–1612, nie zaś Szymona jra – ojca studenta Uniwersytetu Krakowskiego.

„Marcin s. Marcina Cimarmana [Zimmermana], Prusak [...]. Pochodził z Warmii. [...] Zm. 29 VII 1655” (zapiska nr 554). Dziekan kapituły kolegiackiej w Dobrym Mieście Martinus Cymmerman spisał 12 marca 1655 roku testament, który został zatwierdzony przez biskupa warmińskiego Wacława Leszczyńskiego 1 sierpnia 1655 roku. Marcin ur. się zapewne ok. 1605 roku, a pochodził z pewnością z Fromborka, o czym świadczy wymienienie już na początku jego testamentu osoby Jana Steina, burmistrza fromborskiego, syna Justyny, przyrodniej siostry testatora³².

W zapisce nr 559 występuje Jan Chrzyciel (Baptista) Nycz wywodzący się zapewne z Ramsowa (niem. Ramsau) w komornictwie jeziorańskim (tamtejsze zachowane księgi metrykalne rozpoczynają się jednak dopiero w XVIII stuleciu). Od początku lat 60. XVII wieku był on do swej tragicznej śmierci 3 października 1670 roku warmińskim ekonomem biskupim³³.

²⁹ AAWO, Ap, Lidzbark Warmiński E 251, k. 113v.

³⁰ AAWO, Ap, Braniewo E 76, k. 174v.

³¹ AAWO, Am, Br 34, k. 52v. Utrzymywana w biografistyce data urodzin Szymona Wichmana jra jest dobrą ilustracją tego, do czego prowadzi niesięganie do zachowanych przecież ksiąg metrykalnych. Mianowicie A. Poschmann, *Wichmann Simon*, w: *Altpreuussische Biographie*, von Ch. Krollmann, fortgesetzt von K. Forstreuter und F. Gause, Bd. II: Maltitz–Z, Marburg/Lahn 1967, s. 797 podaje, że przyszły burmistrz Starego Miasta Braniewa ur. się w 1581, a zm. 9 V 1638 roku (data śmierci jest właściwa). Co gorsza, ten błędny rok urodzenia Szymona jra powielają bezkrytycznie inni historycy (Adolf Poschmann niestety nie sprawdził tego faktu w braniewskiej księdze chrztów, choć miał ku temu wszelkie możliwości, a i dziś można to zrobić). A przecież ślub rodziców Szymona i Gertrudy, córki śp. rajcy Stefana Mathie, odbył się 8 VII 1582 roku (AAWO, Ap, Braniewo E 76, k. 54v), dlatego też Szymon jr nie mógł urodzić się przed ślubem rodziców. Został ochrzczony dopiero 6 I 1585 roku (ibidem, Ap, Braniewo E 58, k. 144) jako trzecie dziecko wymienionych małżonków (po siostrze Reginie – 7 III 1583 i bracie Iorgenie – 19 I 1584; ich chrzty odnotowano ibidem, k. 132 i 137).

³² AAWO, Archiwum Kapituły Dobromiejskiej, Dok. D.M. J 32.

³³ AAWO, AB, A 13, k. 69v i 90; ibidem, AB, A 44, s. 50; ibidem, AB, Eb 66.

Jan Jerzy Kunigk (zapiska nr 564) został 10 października 1648 roku ochrzczony w Lidzbarku Warmińskim i w tamtejszej księdze chrztów podano wówczas personalia jego rodziców: Grzegorz (nie Jerzy) Kunig i Katarzyna z domu Kreczmer (córka geometry biskupstwa warmińskiego Eustachego i Ertmuty, szóste dziecko z ośmiorga potomków tego małżeństwa³⁴). Alojzy Szorc wskazał, że w jednej z ksiąg w AAWO, którą posiadał po ojcu Jan Jerzy w swojej bibliotece, widnieje zapiska własnościowa pochodząca od jego ojca: „Gr[egorius] Georg[ius] Kunig Publ[icus] Apos[tolicus] Not[arius] m[anu] p[ropria]”³⁵.

Jan Jerzy w 1662 roku zapisał się do gimnazjum reszelskiego³⁶, a zapewne na przełomie 1663/1664 lub w 1664 roku przybył do gimnazjum braniewskiego (tu był uczniem profesora filozofii o. Alberta Tylkowskiego)³⁷. Od jesieni 1664 do 1667 roku studiował prawo w Krakowie, a na koniec jako kleryk „[...] w Rzymie (1670–1673), gdzie uzyskał doktorat obojga praw”. Autor omawianej książki pisze, że: „W 1673 otrzymał prowizję na kan[onię] warm[ińską] [...]” (w innych biogramach pojawia się data dzienna tej prowizji: 17 października 1673 roku oraz – będąca zapewne efektem błędu drukarskiego – 17 października 1675 roku), ale w AAWO obecnie jest przechowywana tylko „Provisio Georgii Kunig super Can[oni]c[at]u Varmien[si]” z datą 26 kwietnia 1674 roku³⁸. Na podstawie prowizji papieskiej z 11 czerwca 1689 roku, którą okazał 30 sierpnia tego roku, ostatecznie został instalowany w kapitule fromborskiej 2 września 1689 roku przez wikariusza generalnego diecezji Stanisława Bużeńskiego (było to więc szczęśliwe dla Kunigka zakończenie długoletnich procesów sądowych z kanonikiem Janem Markiewiczem z lat 1675–1681 i 1683–1686 o kanonię w kapitule warmińskiej)³⁹.

Wszyscy autorzy publikowanych biogramów i prac dotyczących kustosza warmińskiego zgodnie i słusznie podają, że Jan Jerzy Kunigk zm. 4 września 1719 roku w wieku 71 lat, przeważnie nie wymieniając wprost miejsca jego śmierci (tylko Jacek Staszewski w 1971 roku, Eugen Brachvogel w 1974 roku i T. Oracki w 1984 roku napisali, że był to Frombork⁴⁰; ten ostatni autor w omawianej tu edycji już tego nie powtórzył, unikając podania miejsca zgonu kustosza). Faktycznie Kunigk zmarł w Lidzbarku Warmińskim⁴¹ (raz wspomniał o tym jedynie P. Anhuth, pisząc:

³⁴ AAWO, AB, H 270/VI, s. 170.

³⁵ AAWO, AB, H 32b, wewn. s. okł. – za: A. Szorc, op. cit., s. 361.

³⁶ *Die Schüler des Rösseler Gymnasiums nach dem Album der marianischen Kongregation 1631–1748*, hrsg. von G. Lühr (dalej: G. Lühr, *Röss. Gymn.*), ZGAE 1905, Bd. 15, H. 1, s. 452.

³⁷ Zob. [E.] Brachvogel, *Die handschriftliche Bücherei des ermländischen Domherrn Johann Georg Kunigk (+ 1719)*, ZGAE 1920, Bd. 21, H. 2, s. 347.

³⁸ AAWO, Archiwum Kapituły (dalej: AK), Dok. Kap. II 64.

³⁹ Ibidem, AK, Acta Cap. 10, k. 119v. [A.] Eichhorn, *Die Prälaten*, s. 569.

⁴⁰ Zob. J. Staszewski, *Kunigk Jan Jerzy (1648–1719)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 16, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 197; [E.] Brachvogel, *Kunigk Johann Georg. * Heilsberg um 1648. + Frauenburg 1719.9.4.*, w: *Altpreussische Biographie*, Bd. I: *Abegg–Malten*, hrsg. von Ch. Krollmann, Marburg/Lahn 1974, s. 375; T. Oracki, op. cit., T. I, s. 165.

⁴¹ AAWO, Ap, Lidzbark Warmiński E 262, k. 57: 4 IX 1719 „Obiit R[evere]nd[is]s[im]us olim Joannes

„+ 4/9 1719 Heilsberg lib[er] mort[uorum]”, choć na tej samej stronie wypisów archiwalnych dotyczących różnych linii rodziny Kunigków przy zanotowanej nieco wyżej dacie śmierci Jana Jerzego: „+ 1719 4/9” niestety nadpisał później bokiem nad tą datą – jakby niepewnie – „Frauenburg”⁴², co powtórzył w kolejnym tomie swoich wypisów genealogicznych⁴³), natomiast w katedrze fromborskiej kustosz został pochowany, zapewne nieopodal przysługującego mu ołtarza⁴⁴.

W zapisce nr 565 został wymieniony Jan Kazimierz Sobecki. Autor pisze: „Z pewnością pochodził z Prus lub Warmii [...]”. To rodzina fromborska (jej inna linia jest znana w Barczewie)⁴⁵.

Odnotowany w zapisce nr 566 Andrzej Buchowski miał na drugie imię Stanisław⁴⁶.

W zapisce nr 569 występuje Aleksander Andrzej Nycz, rodem zapewne z Ramsowa w komornictwie jeziorańskim (jak wspomniano wyżej, ramsowskie zachowane księgi metrykalne zaczynają się dopiero w XVIII wieku). Jego imię Aleksander oraz imię ojca Jan podał Marian Pawlak w artykule, na który powołuje się autor omawianej tu książki⁴⁷.

Georgius Kunigk custos can[oni]cus Varmien[sis]”. Zapiska ta nie zawiera żadnych informacji na temat sposobu i miejsca pochówku zmarłego (które są podawane przy personaliach każdego zmarłego pogrzebanego w miejscu zgonu), ponieważ w tym przypadku byłyby one bezprzedmiotowe: zwłoki Kunigka przetransportowano do Fromborka i pogrzebano w tamtejszej katedrze. Gdyby zmarł we Fromborku, a był przecież znaną postacią, odnotowano by to w tamtejszej księdze zmarłych z lat 1715–1757 (jak to miało miejsce w odniesieniu do zgonów innych kanoników zmarłych we Fromborku), ale takiej informacji tam nie znajdujemy.

⁴² AAWO, AB, H270/VI, s. 194.

⁴³ Ibidem, AB, H 270/VII, s. 234.

⁴⁴ E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler im Dom zu Frauenburg*, ZGAE 1929, Bd. 23, H. 3, ss. 750–751. Zob. *Inscriptionum sepulcralium in Ecclesia Cathedrali Warmiensis Centuria*, Pastoralblatt für die Diöcese Ermland 1881, Jg 13, Nr 5, s. 58: „Hic jacet peccator Joannes Georgius Kunig Custos Canonicus Varmiensis, cujus animae, Viator transiens, bene precare. Obiit A[nn]o 1719 4. Sept[embris], aetatis annorum 71”.

⁴⁵ S. Achremczyk, *Uczniowie kolegium jezuickiego w Braniewie w latach 1694–1776*, KMW 1982, nr 4, s. 318 napisał: „Jan Sobecki z Fromborka studiował w Wilnie, uzyskując tytuł doktora teologii”. Podobnie M. Pawlak, *Wyjazdy młodzieży warmińskiej*, s. 406: „Jan Sobecki doktor teologii w Akademii Wileńskiej”. Jednak o którego Jana Sobeckiego z Fromborka tu chodzi? R. Pleckaitis, *Stopnie naukowe w dawnym Uniwersytecie Wileńskim*, w: *Studia z dziejów Uniwersytetu Wileńskiego 1579–1979*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace historyczne, z. 64, Kraków 1979, s. 44: w zestawieniu Sacrae Theologiae doctores in Alma Universitate Vilnensis Societas Iesu promoti pod datą 1710 14 Kalendaris Martii [19 III] został wymieniony: Ioannes Georgius Sobecki, theologus licentiat. Przypomnijmy, że Jan Kazimierz Sobecki (8 V 1654–6 V 1712) nie uczęszczał do gimnazjów warmińskich, a odbył studia w Rzymie (1672–1675) i w Krakowie (1676–1679), więc absolwent gimnazjum braniewskiego, dr teologii Jan Jerzy Sobecki z 1710 r., to zupełnie inna osoba; najwidoczniej bratanek zmarłego we Fromborku sekretarza kapituły warmińskiej, syn jego starszego brata Jerzego (rocznik 1652). Potwierdzenie tego przypuszczenia znajdujemy w edycji G. Lühra dotyczącej gimnazjum braniewskiego. Mianowicie w 1697 roku do tegoż gimnazjum zapisał się „Sobecki Joa[nnes] an[norum] 11 Frauenburg[ensis], par[entes] Georg[ius], Dor[othea], inf[ima]”. Wydawca dodał przy tej notatce informację: „[S]acrae theol[ogiae] doctor creatus 1710 Vilnae [Von Spät(er)er] Ha[ndschrift] Obiit Varmiae” – *Die Schüler des Braunsberger Gymnasiums nach dem Album Scholasticum Brunsbergense von 1694 bis 1776*, hrsg. von G. Lühr, Braunsberg 1934 (dalej: G. Lühr, *Braunsb. Gymn.*), s. 21.

⁴⁶ G. Lühr, *Röss. Gymn.*, ZGAE 1905, Bd. 15, H. 2, s. 586 (1673 r.). Zob. M. Pawlak, *Wyjazdy młodzieży warmińskiej*, s. 410.

⁴⁷ M. Pawlak, *Dzieje fundacji Jana Preucka w XVII–XVIII w.*, Acta Universitatis Nicolai Copernici 1985, Historia XX, Nauki humanistyczno-społeczne, z. 158, s. 65. Autor napisał, że A.A. Nycz ubiegał się o stypendium

Piotr Kajetan Ebert (zapiska nr 570) został ochrzczony 17 lutego 1673 roku w Lidzbarku Warmińskim jako syn Jerzego i Barbary wraz z bratem bliźniakiem Maciejem⁴⁸. Zm. 13 marca 1745 roku w Ignalinie w wieku 72 lat (w księdze zmarłych niesłusznie dodano mu rok życia, ale zanotowano datę dzienną zgonu proboszcza)⁴⁹.

Również dzięki P. Anhuthowi (ponieważ z melzackich ksiąg metrykalnych w AAWO zachowała się tylko księga zmarłych z lat 1688–1806) oraz G. Lührowi możemy uściślić informacje o Pawle Dominiku Dromlerze (zapiska nr 573). Dromler zmarł w zbudowanym w 1738 roku domu w Sawitach (niem. Engelswalde) w komornictwie melzackim⁵⁰, jak słusznie napisał autor 28 kwietnia 1758 roku, nie podając jednak w omawianej książce miejsca zgonu kanonika.

Franciszek Burchert (zapiska nr 577) został ochrzczony 30 października 1701 roku w Dobrym Mieście jako syn ówczesnego rajcy (wtedy jeszcze nie burmistrza) Jerzego i Anny⁵¹. Franciszek Burchert uczył się w gimnazjach reszelskim (od 1715 roku)⁵² i braniewskim (od 1717 roku)⁵³, a następnie na Uniwersytecie Krakowskim (od 1722 roku).

Pochodzący z Dobrego Miasta Jan Rautenberg (zapiska nr 578), burmistrz Reszła, miał na drugie imię Erazm.

Krótką zapiską nr 580 w książce przedstawia się w całości następująco: „Szlachetny Jan s. Józefa Weisa z Warmii (Generosus Ioannes Iosephi Weis Warmiensis). W 1723 immatr. się w Uniw. Krak.” Dzięki jednej z edycji G. Lühra można zoriento-

tej fundacji już w 1685 roku, ale otrzymał je dopiero 7 V 1687 roku i jego trzyletni pobyt w Rzymie kosztował Fundację Preucka 329 skudów. Nie ma więc racji A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1525–1821*, Cz. 2. *Słownik*, Olsztyn 2000, s. 233, podając, że A.A. Nycz już „w 1685 był studentem fundacji Preucka”.

⁴⁸ AAWO, Ap, Lidzbark Warmiński E 252, k. 136v.

⁴⁹ AAWO, Ap, Ignalin E 458, k. 38v–39.

⁵⁰ AAWO, AB, H 270/I, s. 32. Ibidem, s. 1 papierowej wkładki między s. 130 a 131: tu P. Anhuth przytoczył bardzo korzystną opinię o kanoniku, że był on „wielkim dobroczyńcą [rodzinnego] miasta i kościoła [melzackiego] (grosser Wohltäter der Stadt und Kirche)”.

⁵¹ AAWO, Ap, Dobrze Miasto E 215, s. 501; przy podanej tam dacie zapisano: „baptizatus”, a więc ur. się najpewniej nieco wcześniej.

⁵² G. Lühr, *Röss. Gymn.*, ZGAE 1906, Bd. 16, H. 1, s. 176. Edytor zastanawia się nad tym, czy Franciszek [Piotr] Burchert jest identyczny z Andrzejem Franciszkiem Burchertem, proboszczem w Unikowie (niem. Glockstein w komornictwie reszelskim) w latach 1723–1726 i konkludując pisze, że nie da się tego ustalić. Otóż da się to łatwo ustalić, bo proboszcz unikowski Andrzej Franciszek Burchert to zupełnie inna osoba. W 1724 roku został ekonomem biskupim, 30 VI 1725 roku (po zmarłym 15 VI 1725 roku Franciszku Janowiczu) kanonikiem fromborskim (AAWO, AK, Rep. 128/III – 6b; ibidem, AK, R Contr. 14, k. 287; ibidem, AB, A 31, k. 132), a w 1729 roku administratorem komornictwa fromborskiego (ibidem, AK, Rep. 128/VIII – 18). Zm. 2 III 1737 roku. Można tu dodać, że to on był od 22 IX 1719 roku pierwszym (przed P.D. Dromlerem) koadiutorem kanonika fromborskiego I.K. Magnaniniego (A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie*, Cz. 2. *Słownik*, ss. 29–30). Fakt ten skomplikował i opóźnił w przyszłości termin przyjęcia Dromlera na koadiutora Magnaniniego (ponieważ wybrany na ten urząd znacznie wcześniej A.F. Burchert wtedy przecież żył i był kanonikiem fromborskim) i jeszcze 27 VIII 1736 roku biskup K.A.J. Szembek wskazał kapitule warmińskiej na potrzebę „[...] ex suppositione conditionalum pro electione novi Coadjutoris [...]” (AAWO, AB, A 31, k. 277).

⁵³ G. Lühr, *Braunsb. Gymn.*, s. 79.

wać się, kogo właściwie dotyczy ten wpis do metryki uniwersyteckiej. Mianowicie w 1717 roku do gimnazjum braniewskiego zapisał się „Weiss Joa[nnes] Georg[ius] an[norum] – Frauenburg[ensis], par[entes] Paul[us], Reg[ina], inf[ima] – Dominus in Klakendorf (im Amt Seeburg), exburgabius Allenstein[ensis]”⁵⁴. Bezsporne wyjaśnienie kwestii tożsamości „urodzonego/szlachetnie urodzonego” studenta dają dwie zapiski z 2 lutego 1726 roku, informujące o tym, że do olsztyńskiego Bractwa Różańcowego Najświętszej Maryi Panny i do tamtejszego Bractwa Różańcowego Najśłodszego Imienia Jezus został przyjęty: „Nobilis Joannes Georgius Weiss, Nobilis D[omini] Pauli Josephi Weiss burgrabii castris Allenstein[ensis] filius”⁵⁵. W 1718 roku do pierwszego z tych bractw przystąpił również „Nobilis D[omi]nus Paulus Josephus Weiss burgrabius Allenst[einensis]”, a w 1721 roku do drugiego „Nobilis D[omi]nus Paulus Josephus Weis[s] burgrabius castris Allenst[einensis] cum Sua Clarissima consorte Regina ac filiabus virginibus duabus Barbara et Gertrude in Album Rosarianum Dulcissimi Nominis Jesu inscripti”⁵⁶. Wyjaśnienie brzmienia wpisu studenta jest więc bardzo proste: do metryki immatrykulacyjnej Uniwersytetu Krakowskiego młodzieniec słusznie podał drugie, w rzeczywistości pierwsze/główne/ważniejsze, imię ojca.

„Czcigodny Franciszek s. Stanisława Prastelli z Warmii [...]. W metryce błędne imię ojca. Franciszek, ur. 2 IV 1710 w Barczewie był synem mieszczanina Andrzeja i Gertrudy” (zapiska nr 587). Franciszek został ochrzczony 9 kwietnia 1711 roku jako syn barczewskiego piekarza i obywatela Andrzeja i Gertrudy⁵⁷.

Franciszek Kajetan Hoffmann (zapiska nr 590) został ochrzczony w Lidzbarku Warmińskim 13 sierpnia 1715 roku jako syn Franciszka i Katarzyny⁵⁸. Księga zmarłych parafii Nowe Kawkowo podaje informację o śmierci Franciszka Kajetana Hoffmanna w wieku 42 lat pod datą 11 września 1757 roku⁵⁹.

Michał Rafał Schultz (zapiska nr 595) został ochrzczony 17 sierpnia 1708 roku w Tolkowcu (niem. Tolkendorf) w komornictwie melzackim jako syn tamtejszego sołtysa Marcina i Anny wraz z bratem bliźniakiem Bartłojem⁶⁰.

Andrzej Bähr, syn Jakuba (zapiska nr 596) nie pochodził z Braniewa, jak przypuszcza autor omawianej książki (przyszły student przyszedł na świat ok. 1723 roku, a w braniewskiej księdze chrztów z lat 1700–1734 nie ma informacji o takiej osobie). Być może więc wywodził się (jak niektórzy uczniowie gimnazjum reszel-

⁵⁴ Ibidem, s. 78.

⁵⁵ AAWO, Ap, Olsztyn 94, k. 25 i 113. W 1745 r. W tejże księdze brackiej została odnotowana córka Jana Jerzego „Johanna Theresia P[rae]nobilis D[omi]ni burgrabii «Joannis» Weis[s] filia virgo” (ibidem, k. 37v), a w 1748 r. jego syn „Joannes Praenobilis Joannis Weis[s] burgrabii filius” (ibidem, k. 39 i 126).

⁵⁶ AAWO, Ap, Olsztyn 94, k. 20 i 109.

⁵⁷ AAWO, Ap, Barczewo 28, s. 212.

⁵⁸ AAWO, Ap, Lidzbark Warmiński E 253, k. 132v.

⁵⁹ AAWO, Ap, Nowe Kawkowo E 377, k. 34.

⁶⁰ AAWO, Ap, Tolkowiec E 588, k. 20.

skiego o tym nazwisku) z Bisztyńka lub z Kolna (niem. Gross Köllen) w komornictwie reszelskim.

Franciszkanin z zapiski nr 599 to Franciszek Adalbert Zahn, syn pochodzącego z Westfalii kupca i rajcy Starego Miasta Franciszka Baltazara (1722–1750) i jego drugiej żony Gertrudy z domu Ludwich, córki śp. rajcy Jana (1703–1707), ochrzczony 13 października 1721 r. Ojciec Franciszek Baltazar Zahn zapisał się w 1706 roku na prawo w Królewcu, a jego ślub z Gertradą odbył się w Braniewie 13 lutego 1719 roku⁶¹. Można tu wspomnieć, że na Warmii znana jest również reszelska linia rodziny Zahnów.

Występujący w zapisce nr 600 „Jan s. Karola Willicha [...]” miał na drugie imię Erazm.

Andrzej Lamshöfft (zapiska nr 604) został ochrzczony 11 kwietnia 1723 roku w Reszlu; jego rodzicami byli: piekarz i obywatel Kasper (Casparus) Lamshöfft (tak pisali się wszyscy członkowie tej rodziny) i Gertruda. Księdzem był też starszy brat Andrzeja, Franciszek, ochrzczony 13 lutego 1720 roku⁶². Podana przez autora datę śmierci Andrzeja (10 stycznia 1774 roku) potwierdza błudowska księga zmarłych (tu nazwisko także w formie „Lamshöfft”), w której podano, że proboszcz zm. na gruźlicę⁶³.

„Szlachetny Jakub s. Jakuba Dittloffa z Warmii [...] Ur. ok. 1723 w Reszlu [...]” (zapiska nr 605). W rzeczywistości został on ochrzczony 28 stycznia 1722 roku w Reszlu, otrzymując imiona Jakub Karol, jako trzecie dziecko tamtejszego rajcy i pisarza miejskiego Jakuba Dittelhoffa/Dittloffa i Gertrudy z domu Jonston, wdowy po rajcy reszelskim Jakubie Kajetanie Piętaku⁶⁴.

„Józef s. Jana Potitta z diec. warm. [...]” (zapiska nr 606) pochodził z Jezioran⁶⁵. Józef Jan „przez kilka lat był nauczycielem języków obcych w Szkole Rycerskiej i dla jej uczniów napisał podręcznik gramatyki języka niemieckiego”⁶⁶.

„Szlachetny Karol s. Jerzego Firleya z Warmii [...] ur. się 5 XI 1733 w rodzinie patrycjuszów w Lidzbarku Warm. Syn Jerzego, wiceburmistrza tego miasta i Elżbiety” (zapiska nr 607). Ojciec studenta Jerzy Franciszek Firlej/Ferdlei/Fierdley, ochrzczony 2 kwietnia 1694 roku w Lidzbarku⁶⁷, ożenił się 24 września 1714 roku

⁶¹ AAWO, Ap, Braniewo E 61, k. 127v (chrzest przyszłego studenta), ibidem, Braniewo E 77, k. 57v (ślub jego rodziców). *Die Matrikel der Albertus Universität zu Königsberg i[n] Pr[eußen]*, II. Bd.: *Die Immatrikulationen von 1657–1829*, hrsg. von G. Erler, Leipzig 1911/1912, Nr 17, s. 248 (wpis Franciszka Baltazara na Albertynę).

⁶² AAWO, Ap, Reszel E 465, k. 57v (chrzest Andrzeja); ibidem, k. 38 (chrzest Franciszka).

⁶³ AAWO, Ap, Błudowo E 57, s. 48.

⁶⁴ AAWO, Ap, Reszel E 465, k. 50v.

⁶⁵ S. Achremczyk, *Uczniowie kolegium jezuickiego w Braniewie*, s. 317.

⁶⁶ Idem, *Wkład braniewskiego „Hosianum” w kształcenie elit Rzeczypospolitej szlacheckiej*, w: *Cor dioecesis. 450 lat Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” (1565–2015)*. Praca zbiorowa pod red. A. Kopiczko i P. Rabczyńskiego, Olsztyn 2015, s. 142.

⁶⁷ AAWO, Ap, Lidzbark Warmiński E 253, k. 46v.

w Dobrym Mieście z Elżbietą Maluck, córką tamtejszego śp. rajcy Benedykta⁶⁸, wraz z którą między 1715 a 1733 rokiem ochrzcił dziewięcioro dzieci. Najmłodszym był Karol ochrzczony właśnie 5 listopada 1733 roku (w księdze chrztów przed personaliami ojca dziecka zapisano: S[pectabilis] D[ominus], co oznacza, że w tym roku był rajcą, a gdyby był wówczas wiceburmistrzem, zapewne odnotowano by to)⁶⁹. Młodzieniec zm. jednak już 19 lutego 1754 roku w Lidzbarku Warmińskim⁷⁰.

„Szlachetny Adalbertus [Wojciech] s. Jakuba Treptau z Warmii [...]. Ur. W 1730. [...]. Zm. 29 X 1805” (zapiska nr 608). Adalbert Józef Treptau (od 1765 r. kanonik dobromiejski, potem dziekan kapituły kolegiackiej, a od 1780 koadiutor kanonik fromborski, zaś od 1791 r. kanonik rzeczywisty kapituły katedralnej i kanclerz) ur. się 23 kwietnia 1730 roku jako syn burmistrza Jakuba i Katarzyny z domu Plath w Tolkmicku⁷¹, skąd pochodzili np. wszyscy uczniowie gimnazjum reszelskiego o tym nazwisku. Adalbert Józef Treptau zm. we Fromborku 29 października (pogrzeb 4 listopada) 1805 roku (autor podał właściwą datę śmierci) w wieku 75 lat ze starości („senectute”) i został pogrzebany w katedrze⁷².

Paweł Józef Preiss (zapiska nr 609) został ochrzczony 15 lutego 1731 roku w Barczewie, a jego rodzicami byli: rajca Józef Preiss i Rozalia⁷³. Rodzice: Józef Preiss (syn rajcy olsztyńskiego Franciszka) i Rozalia z domu Schacht (córka burmistrza wartemborskiego Jana) pobrali się 17 listopada 1729 roku⁷⁴.

W zapisce nr 611 występuje „Jan s. Sylwestra Gerka z diec. warm.[...]. 1751 immatr.w Uniw. Krak.”. Chodzi tu o Jana Geritza, syna burmistrza Dobrego Miasta Sylwestra Martina i Anny Doroty, ochrzczonego 19 czerwca 1732 roku⁷⁵, od 1745 roku ucznia gimnazjum reszelskiego⁷⁶.

W zapisce nr 614 pojawia się Józef Ignacy Ludwicz, syn kupca i rajcy Starego Miasta Braniewa Jana Antoniego (1733–1742), a następnie starosty reszelskiego (1743–1748), i Anny Katarzyny z domu Heinigk, córki kupca królewieckiego Piotra, ochrzczony 9 marca 1729 roku; ślub rodziców przyszłego studenta odbył się 23 września 1721 roku⁷⁷. Autor napisał: „Zm. 20 VIII 1773 r.” i zapewne ma rację, choć we fromborskiej księdze zmarłych odnotowano zgon tamtejszego kanonika

⁶⁸ AAWO, Ap, Dobre Miasto E 223, k. 179.

⁶⁹ AAWO, Ap, Lidzbark Warmiński E 253, k. 223v.

⁷⁰ AAWO, Ap, Lidzbark Warmiński E 263, k. 12. Zob. G. Lühr, *Röss. Gymn.*, ZGAE 1913, Bd. 18, H. 1, s. 153.

⁷¹ AAWO, AB, H 210/II, s. 659.

⁷² AAWO, Ap, Frombork E 177, k. 128.

⁷³ AAWO, Ap, Barczewo 29, s. 130.

⁷⁴ AAWO, Ap, Barczewo 43, s. 113 (tu pełny zapis ceremonii ślubnej) oraz Barczewo 42, s. 95 (tu tylko wypis z rejestru ślubów z lat 1691–1764).

⁷⁵ AAWO, Ap, Dobre Miasto E 216, s. 45.

⁷⁶ G. Lühr, *Röss. Gymn.*, ZGAE 1906, Bd. 16, H. 1, s. 296.

⁷⁷ AAWO, Ap, Braniewo E 61, k. 172 (chrzest przyszłego studenta); ibidem, Braniewo E 77, k. 62v (ślub jego rodziców).

w wieku 44 lat pod datą 21 sierpnia 1773 roku, ale to prawdopodobnie data jego pogrzebu⁷⁸.

W zapisce nr 615 dotyczącej Józefa Korzeniewskiego autor słusznie stwierdza: „[...] w 1753 immatr. się w Uniw. Krak.”. Został on ochrzczony 31 stycznia 1730 roku jako syn Idziego i Konstancji, a zmarł w końcu 1779 roku, najpewniej w grudniu (nie jak podaje autor: „Zm. W grudniu 1780 lub na pocz. 1781.”)⁷⁹.

W zapisce nr 616 autor podaje: „Józef s. Antoniego Rogalli z Warmii [...]”. Pochodził ze szlacheckiej rodziny warm. [...]. Ks. Józef Rogalla/Rogalli pochodził z Jezioran (raczej nie z rodziny szlacheckiej) i był bliskim współpracownikiem biskupa kujawskiego Konstantego Szaniawskiego, po którego awansie na biskupstwo krakowskie został – przy poparciu swego protektora – kanonikiem krakowskim⁸⁰. Szlachecka linia rodziny Rogallich mieszkała w Braniewie.

W metryce uniwersyteckiej zapisano: „Czcigodny Mateusz s. Walentego Kowalskiego [...]”, a autor podaje: „Ur. ok. 1734 w Ornecku, s. Walentego, miejscowego chirurga i Gertrudy” (zapiska nr 619). Rzeczywiście Matthaeus Valentinus został ochrzczony 22 września 1734 roku w Ornecku jako syn Walentego i Gertrudy, ale ojca dziecka określono w księdze chrztów: „mercator C[ivis] W[ormdittensis]”⁸¹ – był więc kupcem i obywatelem orneckim.

W oryginale zapiski nr 620 został wymieniony „Franciscus Petri Weycen Miller Warmiens[is]” (nie „Varmiensis”, jak podał autor). Był on pierworodnym synem Piotra Weitzenmöllera z Melzaku i Anny Heleny z domu Penquit. Franciszek został ochrzczony 16 sierpnia 1734 roku (przy tej notatce P. Anhuth dopisał: „1762 Academicus Krakoviensis”, co może ewentualnie oznaczać datę ukończenia studiów, bo immatrykulacja miała przecież miejsce w 1757 roku)⁸²

Franciszek Bruno Reddigk (zapiska nr 621) został ochrzczony 6 października 1735 roku w Wartemborku (Barczewie) jako syn burmistrza Jakuba Reddigka i Barbary⁸³. W zestawieniu uczniów gimnazjum reszelskiego jego nazwisko brzmi: „Reddigk”, choć Kenkel w swych spisach podaje je rzeczywiście w niefortunnej wersji: „Redyk” (autor omawianej książki utworzył dodatkowo wersję: „Reddick”).

„Tomasz s. Szymona Dosta z diec. warm.” (zapiska nr 624) wywodził się (jak liczni uczniowie gimnazjum reszelskiego o tym nazwisku) być może z Bisztyńka

⁷⁸ AAWO, Ap, Frombork E 177, k. 37.

⁷⁹ Zob. J. Przeracki, *Artyści działający na Warmii w XVIII wieku* (Krzysztof Peucker, Jan Chrystian Schmidt, Christian Bernard Schmidt, Krzysztof Sand, Jan Witt, Jan Ignacy Witt, Jan Antoni Frey, Piotr Andrzej Kolberg i Józef Joachim Korzeniewski), KMW 2011, nr 3, ss. 494–496.

⁸⁰ S. Achremczyk, *Uczniowie kolegium jezuickiego w Braniewie*, s. 317.

⁸¹ AAWO, Ap, Orneta 43, s. 73.

⁸² AAWO, AB, H 270/VII, s. 78. Można dodać, że – podobnie jak jego ojciec – pierworodny syn Franciszka Weitzenmüllera, Andrzej Franciszek (ochrzczony 28 XI 1765 r.), kształcił się w gimnazjum reszelskim od 1776 roku (G. Lühr, *Röss. Gymn.*, ZGAE 1913, Bd. 18, H. 1, s. 164).

⁸³ AAWO, Ap, Barczewo 29, s. 201.

(stąd pochodził m.in. ks Jan Józef Dost, żyjący w latach 1770–1835) lub Jezioran. Tomasz Dost nominację na proboszcza w Grzędzie (niem. Sturmhübel) w dawnym komornictwie reszelskim (powiat reszelski po zaborze Warmii) otrzymał 20 maja 1783 roku po zmarłym dwa lata wcześniej Franciszku Józefie Kleinie, a objął tę parafię 2 sierpnia 1783 roku⁸⁴ (autor podaje tylko datę roczną związaną z tym awansem).

W zapisce nr 626 występuje Andrzej Mikołaj Grzymała, syn Jana Karola, a nazwisko panieńskie Marianny (tak miała na imię), małżonki Jana Karola Grzymały, brzmiało oczywiście Dromler (nie Domler). Pierworodny Andrzej Mikołaj ur. się, jak słusznie pisze autor w zapisce nr 626, 30 listopada 1744 roku, ale drugi syn Joachim Karol przyszedł na świat 3 listopada 1746 roku (jego żoną była Marianna Schulz)⁸⁵.

Autor podaje: „Józef s. Piotra Kuhna z diec. warm. [...]. Ur 13 III 1740 w Pilniku k. Lidzbarka Warm.” (zapiska nr 628). Jednakże właściwa lidzbarska księga chrztów pod wskazaną datą zawiera informację o chrzcie Józefa Kühna, syna Michała i Anny, w Nowej Wsi Wielkiej (niem. Neiendorff/Neuendorff) w komornictwie lidzbarskim⁸⁶.

W zapisce nr 629 T. Oracki bezzasadnie połączył dwie postacie o tych samych personaliach (jedną z nich wyróżnia tylko drugie imię). Według autora występuje w niej „Joachim s. Kaspra Hemppla z diec. warm. [...] Ur. 28 VII 1747 w Olsztynie, s. Kaspra i Anny. [...] od 1810 prob[oszcz] w Plutach. Zm. 26 IX 1828”.

G. Lühr przytoczył zapiskę z dziś już nieistniejącej olsztyńskiej księgi chrztów, podając, że Joachim Roch Hempel, syn Kaspra i Anny został ochrzczony 14 sierpnia 1745 roku⁸⁷. Tenże wydawca odnotował również: „Der am 26. Sept[ember] 1828 im Alter v[om] 65 J[ahre] gest[orbener] Pfarrer v[on] Plauten Joachim Hempel entstammt der Wusener Linie”⁸⁸. Tak więc Andrzej Kopiczko słusznie podaje, że proboszcz Joachim Hempel: „Ur. ok. 1763 w diecezji warmińskiej”⁸⁹. We właściwej księdze wizytacji zapisano bowiem: „Capellani in Decanatu Mehlsaccensi. R[everendus] Joachim Hempel capellanus ad Ecclesiam Hennerkauensis, natus in dioecesi Varmiensi 1763 [...]”⁹⁰. Ale – co ciekawsze – dokładniejsze informacje znajdują się w tej samej księdze przy szczegółowym opisie wizytacji parafii w Henrykowie („Hennerkau”) w komornictwie melzackim (pieniężeńskim): „De Vicariis

⁸⁴ AAWO, AB, A 70, k. 126 i 141v–142..

⁸⁵ AAWO, AB, H 270/II, s. 1.

⁸⁶ AAWO, Ap, Lidzbark Warmiński E 253, k. 266.

⁸⁷ G. Lühr, *Röss. Gymn.*, ZGAE 1913, Bd. 18, H. 1, s. 156.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie, Cz. 2. Słownik*, s. 116 (na tę stronę wymienionej książki powołuje się przecież T. Oracki w zestawie literatury do omawianego tu biogramu).

⁹⁰ AAWO, AB, B 32, k. 3v.

et Capellanis. Ad hanc Ecclesiam duo sunt capellani, nimirum R[everendus] Joachimus Hempel et Josephus Gerigk, ambo ex hoc dioecesi, prior in Wusen Anno 1763, alter Meelsacci Anno 1764 nati⁹¹. Miejscem urodzenia proboszcza Joachima Hempla był więc rzeczywiście Osetnik (niem. Wusen) w komornictwie melzackim, czyli pieniądzeńskim⁹². Poza tym warto podkreślić, że sam zainteresowany pisał swoje nazwisko: „Hempel”, co należałoby chyba uszanować⁹³.

Tak więc w przywołanym biogramie autorstwa T. Orackiego świeckiej osoby Joachima Rocha Hempla (ur. W 1745 r. W Olsztynie) dotyczy tylko zdanie: „Kształcił się w koleg[ium] jez[uickim] w Reszlu (od 1757) i Braniewie (od 1759), a od 1762 w Uniw[ersytecie] Krak[owskim]”, natomiast dane o urzędach kościelnych odnoszą się do osoby duchownego Joachima Hempla (ur. W 1763 roku w Osetniku). Ród Hemplów pieczętował się herbem Hempel vel Prątnicki, przedstawiającym w niebieskim polu trzy srebrne róże i dwie srebrne rzeki⁹⁴.

Józef Lilienthal, syn braniewian Gabriela Lilienthala (Lilgenthala) i Elżbiety z domu Baumgart (Bomgart), córki Jana (zapiska nr 631), został ochrzczony 10 lutego 1742 roku, a ślub jego rodziców odbył się 10 lutego 1738 roku⁹⁵.

W zapisce nr 632 występuje „Andrzej s. Jana Chalesa z Warmii” (immatrykulowany w Uniwersytecie Krakowskim w 1773 roku), którego doprawdy niełatwo zidentyfikować, pomimo istnienia artykułu źródłowego szczegółowo prezentującego genealogię rodziny Chales de Beaulieu⁹⁶. Rodzina Chales de Beaulieu wywodziła się z Francji, a w jej herbie rodowym był srebrny lew w polu niebieskim (w godle niebiesko-srebrny hełm ze wspinającym się srebrnym lwem)⁹⁷. Trzy linie tego rodu są znane w miastach warmińskich: Braniewie, Lidzbarku i Reszlu. Wszystko wskazuje na to, że student Andrzej Chales, syn Jana (to najpewniej ważniejsze, choć umieszczane na drugim miejscu, imię jego ojca i dlatego je właśnie podał przy wpi-

⁹¹ Ibidem, k. 18.

⁹² Ibidem, k. 18.

⁹³ AAWO, AB, A 75, k. 20: 8 VIII 1792 r. podpisał się „Hempel Capellanus”.

⁹⁴ Z. Janota Bzowski, *Dzieje rodziny Hemplów spisane we współpracy z Kazimierzem Hemplem*, Warszawa 1987, s. 26.

⁹⁵ AAWO, Ap, Braniewo E 62, k. 56 (chrzest przyszłego studenta); ibidem, Braniewo E 77, k. 98v (ślub jego rodziców).

⁹⁶ P. Anhuth, F. Chales de Beaulieu, *Die Familie Chales de Beaulieu*, ZGAE 1913, Bd. 18, ss. 830–843. W tym obszernym artykule źródłowym, obejmującym trzy linie tej rodziny na przestrzeni czasowej dwóch wieków (XVIII i XIX) i geograficznej czterech kontynentów (Europa, Azja i obie Ameryki), trafiają się – czemu nie należy się dziwić – nieliczne błędy, niedokładności i braki, ale mimo wszystko tak szczegółowych ustaleń genealogicznych należałoby życzyć współczesnym badaczom. Spośród opublikowanych w ostatnich latach prac biograficznych powstałych na podstawie archiwaliów, a dotyczących Warmiaków, na uwagę zasługuje analityczny artykuł A. Kopiczko, *Genealogia Feliksa Nowowiejskiego na podstawie ksiąg metrykalnych w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie*, KMW 2016, nr 3, ss. 513–526 tym bardziej, że jego autor wskazał na możliwości istotnych uzupełnień prezentowanego materiału danymi z akt stanu cywilnego, odnoszącymi się do dzieci Feliksa i do kolejnego pokolenia tej rodziny. Należy życzyć autorowi dokończenia tychże badań genealogicznych w przyszłości.

⁹⁷ J. Gallandi, *Vasallenfamilien des Ermlands und ihre Wappen*, ZGAE 1916, Bd. 19, H. 3, s. 537.

się do metryki uniwersyteckiej) wywodził się z linii reszelskich Chalesów. Franciszek Chales (* 1709; czy miał na drugie, a właściwie na pierwsze/podstawowe, imię Jan?) z małżeństwa zawartego w Reszlu 26 listopada 1732 roku z Weroniką Magdaleną z domu Burchert⁹⁸ (ochrzczoną 21 sierpnia 1713 roku⁹⁹, córką śp. burmistrza reszelskiego Jakuba) doczekał się ośmiorga dzieci ochrzczonych w latach 1734–1753. Andrzej, syn rajcy Franciszka [Jana?] i Weroniki Magdaleny został ochrzczony w Reszlu 30 listopada 1753 roku¹⁰⁰. W 1768 roku rozpoczął naukę w gimnazjum reszelskim¹⁰¹, którą najpewniej kontynuował na studiach w Uniwersytecie Krakowskim od 1773 roku. Po studiach, już jako kupiec reszelski, ożenił się w Braniewie 9 lipca 1781 roku z Katarzyną Elżbietą Martą Bertram (1762–1806)¹⁰², córką braniewskiego rajcy Józefa i Urszuli Elżbiety z domu Heinrich. Tylko on może być owym studentem „Andrzejem, s. Jana Chalesa z Warmii”, a Jan to zapewne drugie, czyli główne, imię jego ojca Franciszka.

Michał Fox (zapiska nr 633) zm. 11 sierpnia 1809 roku (a nie 28 sierpnia 1809 roku) w wieku niespełna 51 lat; przyczyną śmierci była gorączka (zimnica?)¹⁰³.

Występujący w zapisce nr 634 „Kazimierz Wohlfeil (Wolfeil), ur. 27 II 1725 w Bisztyнку [...]” (nazwisko to pisano również „Wollfeihl”) był szewcem, a w 1772 roku w wieku 47 lat sprawował urząd ławnika w swoim rodzinnym mieście, co odnotowano w chwili zaboru Warmii przez Prusy¹⁰⁴.

„Eustachy s. Walentego Richarba z diec warm.” (zapiska nr 638) został ochrzczony w Lidzbarku Warmińskim 3 lipca 1616 roku jako syn Walentego i Sibillii¹⁰⁵.

*

W pracy znalazły się też niecisłości natury ogólnej.

W zapisce nr 388 powinno być: [...] w oprac. dotyczących Kościoła [...], (a nie: „kościół”, bo chodzi tu przecież o strukturę organizacyjną, a nie o budowlę).

W tłumaczeniu zapiski nr 480 przed „[...] z diec. warmińskiej” brakuje słowa: Warmiaka.

⁹⁸ AAWO, Ap, Reszel E 471, k. 81.

⁹⁹ AAWO, Ap, Reszel E 464, k. 219v. W zapisce o jej śmierci 21 VII 1759 r. podano: „Veronica S[pectabilis] D[omini] Francisci Chales consors 48 [annorum]” (ibidem, Ap, Reszel E 473, k. 60); w rzeczywistości zmarła nie miała ukończonych 46 lat.

¹⁰⁰ AAWO, Ap, Reszel E 466, k. 96v (nazwisko ojca w wersji: Saales).

¹⁰¹ G. Lühr, Röss. Gymn., ZGAE 1910, Bd. 17, H. 1, s. 60; Andreas Challes/Challis.

¹⁰² AAWO, Ap, Braniewo E 78, k. 69v; podano tu wiek nowożeńców: pan młody 23 lata (miał ponad 27 lat), panna młoda 19 lat (informacja zgodna z prawdą). Katarzyna Elżbieta Marta Bertram została ochrzczona 31 VII 1762 roku (ibidem, Ap, Braniewo E 62, k. 216v), a zm. W wyniku udaru/wylewu 5 VII 1806 roku: „Catarina Andreas Schalitz Dominus C[ivis] R[össeliensis] uxor 44 [annorum]” (ibidem, Reszel E 474, k. 87v).

¹⁰³ Staatsarchiv Leipzig, Liber mortuorum (Sterbefälle) 1740–1829, sygn. Guttstadt 32, s. 53.

¹⁰⁴ A. Kolberg, *Zur Verfassung Ermlands beim Uebergang unter die preussische Herrschaft i. J. 1772*, ZGAE 1894, Bd. 10, H. 1, s. 73.

¹⁰⁵ Informację tę podał G. Lühr, Röss. Gymn., ZGAE 1910, Bd. 17, H. 1, s. 112 (VI. Anhang).

W zapisce nr 543 niedokładność: „Pochodził z Biesowa k. Olsztyna [...]”. Wieś Biesowo leży w centrum trójkąta: Jeziorany – Biskupiec – Bisztynek (co innego, gdyby autor napisał, że Barczewo leży k. Olsztyna).

W zapisce nr 554 autor napisał: „Był wik[ariuszem], a po 1628 prob[oszczem] w Kunowie k. Lidzbarka Warm. [...]”. Takiej miejscowości w okolicach Lidzbarka Warmińskiego nie było i nie ma. Najpewniej chodzi autorowi o Koniewo (niem. Konnege); w tymże komornictwie lidzbarskim leżała również wieś Konity (niem. Konitten).

W zapisce nr 13 zwrot „uzyskał prawa obywatelskie m. Krakowa” należałoby skrócić: uzyskał obywatelstwo m. Krakowa (bo uzyskiwało się/zdobywało się/nabywało się „ius civitatis”).

Kilkakrotnie autor słusznie odmienia w przekładzie miejscowość Domnau (w Domnowie), ale w zapisce nr 100 pisze: „Kasper s. Jana z Domnau”.

W zapiskach nr 165 i 462 zabrakło w tłumaczeniu: Warm. (z Lidzbarka Warm.; powinno być właśnie tak, jak w zapiskach nr 166, 167 i 169).

Wydaje się, że tłumaczenie zapiski nr 282 „Jakub s. Mateusza z Bartoszyca na Warmii (Jacobus Mathei Barsteyn Varmiensis)” jest niewłaściwe, bo „Barsteyn” to zapewne nazwisko, a nie nazwa miasta Bartoszyce, które – nawiasem mówiąc – nie leżą na Warmii.

W zapisce nr 335 „Mikołaj s. Mikołaja [Pflauma] z Królewca” został określony mianem „mieszczanina Starego Miasta Królewca”, co w odniesieniu do „znanego kupca, rajcy i wieloletniego burmistrza” nie oddaje wysokiej rangi społecznej tegoż obywatela, patrycjusza Starego Miasta Królewca.

Wybiera się kogoś na biskupa, a nie biskupem, jak to podano w zapiskach nr 180, 189 i 581; także wybiera się na burmistrza, a nie burmistrzem, jak w zapisce nr 189. W średniowieczu i w czasach nowożytnych członków rad miejskich nazywano rajcami, a nie radnymi (zapiska nr 88: „radny Malborka”).

Piszemy: zakon krzyżacki lub Zakon w odniesieniu do tej organizacji Krzyżaków, a w zapiskach nr 40, 180 i 318 to drugie, samoistnie występujące, określenie zapisano niestety małą literą (co innego w zapisce nr 312, kiedy słowo „zakon” odnosi się do dominikanów).

W zapisce nr 400 widnieje literówka „z Nowego Tragu” zamiast z Nowego Targu, a w zapisce nr 432 „Jan s. Jezrzego z Kętrzyna w diec. warm.” zamiast Jan s. Jerzego z Kętrzyna w diec. warm.

W zapisce nr 463 zamiast „na terenie tzw. Litwy prus.” powinno być: na terenie tzw. Litwy Prus[kiej].

W zapisce nr 465 wpis studenta do metryki uniwersyteckiej w Lipsku autor podaje w brzmieniu: „Bartholomeus Danckwurd Braunspergen” (oczywiście ostat-

nie słowo kończy się kropką i dlatego ten skrót należało rozwiązać: Braunspergen [sis]).

Zapiska nr 555 z 1635 roku została umieszczona niezgodnie z chronologią po zapiskach z 1637 roku, a przed zapiskami z 1638 roku, natomiast powinna występować jako pierwsza z 1635 roku. Ponadto zapiska nr 543 z 1635 roku powinna być zaprezentowana o dwa numery niżej, jeśli autor trzyma się kolejności immatrykulowanych podanej w edycji H. Kenkla.

W zapisce nr 564 niezręczność językowa: „W 1673 otrzymał prowizję papieską na kan[onię] warm., [...] ale wszedł do niej dopiero w 1689 [...]”. Jan Jerzy Kunigk wszedł do kapituły warmińskiej/fromborskiej. Mamy tu też informację dotyczącą „komornictw olsztyńskiego i pieniądzeńskiego” (poprawnie byłoby jednak: pieniądzeńskiego).

Podany na końcu zapiski nr 572 tytuł pracy, której autorem był Jan Fryderyk Nagel, brzmi według bibliografii Karola Estreichera (na którą autor powołuje się): „Grammatica Germanica tribus libris comprehensa, cum indice interprete. Pro usu commodo Nobilissimae Juventutis Polonae” (autor przytoczył ten tytuł niedokładnie, nie zaznaczając dokonanych opuszczeń, a ponadto skracając go do pierwszych dwóch słów – podanych w bierniku – i ostatnich).

W zapisce nr 582 określenie z metryki uniwersyteckiej „auditor iurisprudentiae” (słuchacz prawoznawstwa) autor – nie wiedząc dlaczego – tłumaczy, dodając niepotrzebnie słowo od siebie (i nie zaznaczając tego w nawiasie kwadratowym), jako „doświadczony słuchacz prawa”.

W zapisce nr 586 niepotrzebnie wielkie „W” („[...] ur. się [...] w Olsztynie”.

W zapisce nr 629 autor pisze: „w Eldytach”, a powinno być: w Ełdztach.

Razi dosłowny przekład sformułowania „districtus” jako dystrykt (np. nr 633), bo powinno być: komornictwo. Ponadto w teźże zapisce zamiast „Ur. 27 IX 1758 Stygajnach k. Pieniężna (Mehlsack) [...]” powinno być: Ur. 27 IX 1758 w Stygajnach (niem. Stigenen) w kom. melzackim (pieniężeńskim) [...].

W Wykazie skrótów wykorzystanych wydawnictw na s. 17 w artykule H. Franzego rzeczownik „Volkszugehörigkeit” zapisano małą literą, podobnie jak na s. 24 w artykule G. Müllera rzeczownik „Nation”.

W Indeksie osób niektóre hasła powinny mieć inny zapis: „Artemiusz z Lidzbarka Warm.” (powinno być: Artemanus/Hartman z Lidzbarka Warm.), „Artman Grzegorz” (powinno być: Grzegorz z Łasina), „Gerk Jan” (powinno być: Geritz Jan), „Gruby Kasper” (powinno być: Grube/Grubius Kasper), „Opechowski Albert” (powinno być: Opęchowski Albert), „Redyk Franciszek” (powinno być: Reddigk Franciszek), „Roman Jerzy” (powinno być: Jerzy, s. Romana z Ornety) i „Sanderi Maternus” (powinno być: Maternus, s. Aleksandra z Ornety); hasło „Klinger Łu-

kasz” powinno zostać rozwinięte: Klinger Łukasz Andrzej tym bardziej, że „Andrzej” to jego podstawowe/główne imię. Z kolei w Indeksie miejscowości: korekty wymagają hasła „Kucbory” (powinno być: Studzianek) i „Nowy Targ” (powinno być: Nowe Miasto Lubawskie); poza tym podano: „Norkoping” (zamiast Nörkoping).

Ponadto pominięcie w pracy studentów krakowskich pochodzących z diecezji chełmińskiej nie wydaje się słuszne. Bardzo dużą frekwencję studentów z diecezji chełmińskiej na Uniwersytecie Krakowskim w czasach nowożytnych obrazuje bowiem choćby syntetyczny artykuł Zenona Huberta Nowaka¹⁰⁶. Jak jednak w pełni ocenić wpływ tej uczelni na rozwój kulturalny Prus i Warmii (co autor zadeklarował przecież jako główny cel swojej książki) bez uwzględnienia choćby toruńczyka Mikołaja Kopernika, jego brata Andrzeja i wielu innych młodzieńców wywodzących się właśnie z diecezji chełmińskiej?

Kończąc, należy podkreślić, że historycy zajmujący się biografistyką powinni bardziej doceniać ustalenia wcześniejszych pokoleń genealogów i wydawców źródeł, jak też częściej sięgać do niezwykle cennych informacyjnie, a przecież szczęśliwie zachowanych (niekiedy od lat 60.–70. XVI stulecia) ksiąg metrykalnych, co niewątpliwie może znacząco poszerzyć naszą wiedzę o postaciach historycznych prezentowanych w słownikach biograficznych. Czytelnicy tych wydawnictw z pewnością oczekują tego od autorów takich kompendiów, szczególnie wtedy, kiedy drukuje się wznowienia czy też uzupełnienia tych jakże potrzebnych edycji.

dr Danuta Bogdan
Olsztyn
koenigsberg@wp.pl

Jerzy Przeradzki
Olsztyn
wydawnictwowarmia@poczta.fm

¹⁰⁶ Z.[H.] Nowak, *Młodość Prus Królewskich i Książęcych na Uniwersytecie Krakowskim w latach 1526–1772*, *Zapiski Historyczne* 1964, t. 29, z. 2, ss. 35–69.